

ALISHER NAVOIYNING “SAB’AI SAYYOR” DOSTONI

Farg‘ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti

23.90A guruh talabasi

Jo‘rayeva Ruhshona

Annotatsiya

Mazkur maqolada Alisher Navoiy “Xamsa”si tarkibiga kiruvchi “Sab’ai sayyora” dostoni keng qamrovda tahlil qilinadi. Asarning yaratilish sabablari, nomining ma’nosi, syujet-kompozitsion tuzilishi, obrazlar tizimi, ramziy qatlamlari hamda g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari yoritiladi. Doston orqali ilgari surilgan inson kamoloti, axloqiy poklanish va adolat g‘oyalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, Xamsa, Sab’ai sayyora, Bahrom Go‘r, ramz, sayyora, gumbaz, mumtoz adabiyot.

Alisher Navoiy — o‘zbek mumtoz adabiyotining buyuk namoyandasi, turkiy til va adabiyot taraqqiyotini yuksak bosqichga olib chiqqan mutafakkir shoir hisoblanadi. Uning “Xamsa” asari Sharq adabiyotida xamsanavislik an‘analarini davom ettirgan holda, turkiy tilda yaratilgan ilk mukammal xamsa sifatida alohida ahamiyatga ega. “Xamsa” tarkibiga kiruvchi besh doston orasida “Sab’ai sayyora” mazmunan murakkab, ramziy-falsafiy qatlamlari chuqur bo‘lgan asarlardan biridir.

“Sab’ai sayyora” dostoni nafaqat badiiy jihatdan, balki axloqiy-tarbiyaviy ahamiyati bilan ham Navoiy ijodida muhim o‘rin tutadi. Unda inson hayoti, fe‘l-atvori, nafs va aql o‘rtasidagi kurash, hukmdor mas’uliyati kabi masalalar ramziy obrazlar orqali yoritiladi.

Dostonning yaratilishi va nomining ma’nosi

“Sab’ai sayyora” arabcha ibora bo‘lib, “Yetti sayyora” degan ma’noni anglatadi. Qadimgi Sharq astronomik va falsafiy qarashlariga ko‘ra, yetti sayyora inson taqdiri, fe‘l-

atvori va hayot yo'liga ta'sir etuvchi kuch sifatida talqin qilingan. Navoiy ushbu an'anaviy tasavvurlardan foydalanib, dostonda yetti sayyorani ramziy-badiiy vosita darajasiga ko'taradi.

Har bir sayyora muayyan rang, makon, kun va insoniy sifat bilan bog'langan. Bu holat dostonning ichki mantiqiy tizimini tashkil etib, voqealar rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

Doston syujeti va kompozitsiyasi

Doston voqealari Eron shohi Bahrom Go'r hayoti bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Bahrom Go'r yoshligidan ilm va hunarga qiziqqan, ammo hukmdorlik mas'uliyatini to'liq anglab yetmagan shaxs sifatida tasvirlanadi. U yetti iqlimdan kelgan go'zal malikalar uchun yetti rangli gumbaz qurdiradi.

Haftaning har bir kunida Bahrom muayyan rangdagi gumbazga tashrif buyuradi. Har bir gumbazda u bir malika bilan suhbatlashadi va u tomonidan hikoya qilingan ibratli voqeani tinglaydi. Ushbu hikoyalar mustaqil bo'lsa-da, umumiy g'oya — insonni komillikka yetaklashga xizmat qiladi.

Kompozitsion jihatdan doston ramziy aylana shakliga ega bo'lib, Bahromning ruhiy o'sishi va ma'naviy yetilishi bosqichma-bosqich ochib beriladi.

Bahrom Go'r obrazining talqini

Bahrom Go'r obrazi dostonning markaziy timsoli hisoblanadi. U faqatgina tarixiy shaxs emas, balki ramziy obraz sifatida talqin qilinadi. Bahrom dastlab nafsga berilgan, zavq-shavqni ustun qo'ygan hukmdor sifatida namoyon bo'ladi. Biroq u malikalar hikoyalari orqali hayot saboqlarini o'rganib, asta-sekin axloqiy kamolot sari yo'l oladi.

Navoiy Bahrom obrazi orqali hukmdorning asosiy vazifasi adolatli bo'lish, xalq dardini tushunish va o'z nafsini tiyish ekanini ta'kidlaydi.

Malika obrazlari va ularning ramziy mohiyati

Dostondagi yetti malika obrazi alohida ahamiyatga ega. Ular turli mamlakatlardan kelgan bo‘lib, har biri muayyan axloqiy g‘oyani ifodalaydi. Malikalarning hikoyalari orqali sadoqat, sabr, vafodorlik, aql-zakovat va halollik kabi fazilatlar targ‘ib qilinadi.

Malikalar nafaqat hikoyachi, balki Bahromning ma’naviy ustozlari sifatida namoyon bo‘ladi. Ularning har biri Bahrom ruhiyatidagi bir kamchilikni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Dostonda sayyoralar bilan ranglar o‘rtasidagi uyg‘unlik muhim badiiy vosita hisoblanadi. Har bir rang inson ruhiy holatini ifodalaydi. Navoiy ranglar orqali inson kechinmalari va axloqiy darajalarini noziklik bilan tasvirlaydi. Bu holat Sharq mumtoz adabiyotiga xos ramziy tafakkurning yuksak namunasidir.

Xulosa

“Sab’ai sayyora” dostoni Alisher Navoiy ijodining yuksak badiiy va falsafiy namunasi bo‘lib, unda inson kamoloti, adolat, aql va nafs o‘rtasidagi kurash masalalari chuqur ramziy shaklda yoritilgan. Asar bugungi kunda ham o‘zining ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatini saqlab kelmoqda va yosh avlodni komillik sari chorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Xamsa.
2. S. Sirojiddinov, D. Yusupova, O. Davlatov. Navoiyshunoslik. Darslik.
3. Navoiy ijodiga oid ilmiy tadqiqotlar.